

УДК 655.3(477)(092)

Життя, віддане книзі

"Не личило мені за ралом і сівбою собі віку вкорочувати, бо замість плуга я володію майстерністю знарядь праці руками, а замість житніх зерен повинен розсівати по світові зерна духовні і всім, як належить, роздавати цю духовну поживу".

Такими словами визначив свій життєвий шлях першодрукар Іван Федоров — постать знакова і непересічна в історії українського друкованого слова.

Протягом 2011 року ми вшанували пам'ять світоча українського друкарства, відзначаючи 500-ліття з дня народження. Постать цього просвітника і подвижника духовного розвитку України, попри всі "білі плями" у життєвому шляху, заслуговує на справжнє вшанування і гідне місце в пантеоні культурних лідерів нації.

Нинішній рік також ювілейний у вітчизняному книговиданні. Виповнюється 440 років з часу заснування Іваном Федоровим друкарні у Львові. За його ж словами у післямові до львівського "Апостола", "він своїм тшчанієм друкування занедбалое обнови", чим поклав початок його подальшому розвитку, національному виокремленню. Саме Федорові "Апостол" і "Буквар" — перші зразки української друкованої книги, збережені історією, що й дає підстави вважати Івана Федорова фундатором *постійного книгодрукування в Україні*.

Розпочав свою діяльність І. Федоров у Москві, де 1551 року під протекторатом влади запроваджується друкування книг. Як людина допитлива, винахідлива, працьовита, Федоров тривалий час вивчає друкарство, винаходить нові зразки шрифтів, різьблень, книжкових окрас, беручи за основу давні традиції рукописної книги та взірці книжкового мистецтва Західної Європи, що залишили друкарі — його попередники: Йогансен Гутенберг, Швайполт Фіоль, Франциск Скорина. І 1564 року стараннями Івана Федорова та його помічників виходить у світ перша книга московського друку — "Апостол". Проте так вдало розпочата друкарська справа була знищена конфліктами, підступами та боярською ворожнечею. Москва не прийняла оживленого Федоровим винаходу Гутенберга.

Це змушує першодрукаря стати вигнанцем, він залишає Москву й шукає осередків духовного розвитку й культури в Литві. Безмежно відданий справі "розсівання по землі зерен духовних", людина європейського світобачення, з розумінням значення друкованого слова для розвитку нації, Іван Федоров продовжує справу свого життя під покровительством мецената й просвітителя гетьмана Ходкевича в Заблудовській друкарні. Тут 1568 року він друкує "Заблудовське Євангеліє", пізніше "Псалтир" і "Часословець".

Смерть однодумця, фінансові негаразди стають на заваді заблудовському книгодруку, і просвітницька зірка веде Івана Федорова до Львова. Завдяки старанням самого Майстра, допомозі меценатів, однодумців, Львівського магістрату, львівського братства, людей, не байдужих до розповсюдження друкованого слова, 1572 року було засновано друкарню. 25 лютого 1573 року Іван Федоров почав друкувати першу точно датовану українську книгу — "Апостол" і майже рік потому закінчив — 15 лютого 1574. "Апостол" закінчувався спеціально написаною післямовою з відомостями про історію створення друкарні. Того самого року в Львівській друкарні побачив світ один з найвидатніших і значущих творів — "Буквар", що являв собою першу спробу створення посібника зі старослов'янської граматики.

Значну роль у житті Івана Федорова відіграв і український князь Костянтин Острозький, під патронатом якого друкар виявив себе як здібний організатор та ентузіаст книгодруку. На цей період (1581) припадає вихід Острозької Біблії, яка відіграла виняткову роль в історії культури східнослов'янських народів. Важливо підкреслити і значення цієї книги в науковому розвитку: Біблія містила відомості з астрономії та математики, хімії та географії, біології та медицини.

Взагалі, український період був особливо плідним для Івана Федорова. За 11 років було надруковано половину з відомих нам сьогодні назв його праць. Саме на наших землях у складні для її існування часи Іван Федорович (як він підписувався на львівських виданнях) надрукував і розповсюдив далеко за їх межі сім видань, серед яких "Апостол", "Буквар", "Новий Заповіт із Псалтирем", уже не кажучи про першу повну кириличну Біблію. Все це мало неоціненне значення для прискорення культурно-національного розвитку України.

Вшановуючи друкаря, видавця, редактора, книгорозповсюджувача, винахідника, просвітителя, віддаючи данину історії українського книготворення, 10—11 листопада 2011 року у Львові, серці початків українського друкарства, відбулася Міжнародна наукова конференція "Українська книжкова справа у світовому контексті", що була присвячена 500-річчю Івана Федорова. Українська академія друкарства взяла на себе обов'язок щодо організації та проведення цього заходу, який відтепер має всі підстави стати традиційним.

Були запрошені науковці з різних кутків України, також з Білорусі, Литви, Польщі, до того ж не лише історики, а й представники поліграфії, видавничої справи, книгорозповсюдження.

Згадуючи діяння першодрукаря, віддаючи належне його внеску до скарбниці української культури та освіти, торкаючись історичного контексту, учасники обговорювали й сучасний стан книгодрукування, його проблематику і тенденції.

Змістовними і цікавими для сучасного прочитання історії були доповіді професора, завідувача кафедри українознавства УАД М. Старовойта, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри видавничої справи Н. Зелінської, кандидата історичних наук І. Мицька. Всі вони торкалися шляхів історичного розвитку української книги, її місця в світовому просторі, історичної та культурної спадщини нашого народу.

Не залишилось осторонь і сьогодення розвитку національного книговидання. Сучасну складну картину книжкової справи в Україні, а також шляхи виходу із кризи видавничої справи окреслив президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О. Афонін. Доповнив його виступ М. Сенченко, директор Книжкової палати України, яка, до речі, носить ім'я Івана Федорова. Він висвітлив сучасні аспекти видавничої справи в нашій державі і деякі особливості роботи Книжкової палати.

Конференція сприяла науковому і діловому спілкуванню, обміну досвідом.

*Матеріал підготувала
Євгенія Панченко,*

*фахівець I категорії відділу наукового редагування
бібліографічної інформації Книжкової палати України*

Надійшла в редакцію 28 грудня 2011 року